
ТИМЧИК О.В.,
кандидат біологічних наук,
доцент, Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ

ЗДОРОВ'ЯФОРМУЮЧА ОСВІТА ЯК ІМПЕРАТИВ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

В статті розглянуто зміст поняття «здоров'яформуюча освіта», представлено принципи, технології та організаційно-педагогічні умови.

Ключові слова: здоров'яформуюча освіта, принципи та технології освіти, організаційно-педагогічні умови здоров'яформуючої освіти.

В статье рассмотрено содержание понятия «здоровьеформирующее образование», представлены принципы, технологии и организационно-педагогические условия последнего.

Ключевые слова: здоровьеформирующее образование, принципы и технологии здоровьеформирующего образования, организационно-педагогические условия здоровьеформирующего образования.

The article focuses on the content of «health-forming education» conception. The principles, technologies and organizational-pedagogical conditions of «health-forming education» conception are considered.

Key words: health-forming education, principles of health-forming education, technology of health-forming education and organizational-pedagogical conditions of health-forming education.

Актуальним завданням сучасної школи є виховання здорового покоління. Поняття «здоров'я» належить до числа складних медико-філософських уявлень.

За Калью «здоров'я» – це природний стан організму, який характеризується його рівновагою з навколиш-

нім середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін. Здоров'я людини визначається комплексом біологічних (спадкових і набутих) і соціальних факторів. Саме ці фактори відіграють важливе значення в підтримці стану здоров'я, розвитку хвороби, тощо.

ББК 75.583.303

© Тимчик О.В., 2012

У преамбулі статуту ВООЗ записано: «здоров'я» – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб та фізичних вад». Таке визначення є найбільш чітким, зрозумілим, повним, оскільки воно пов'язане з біологічними, соціальними та психологічними аспектами даної проблеми [1, 4-6].

Здоров'я молодого покоління – одне з основних джерел щастя, радості і повноцінного життя батьків, вчителів, лікарів та суспільства в цілому. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності та тривалості життя, зростання смертності тощо. Вступаючи до школи, близько 80% дітей мають ті чи інші порушення соматичного та психічного характеру, зростає кількість дітей з психоневрологічними захворюваннями. Відомо, що з кожним роком кількість здорових дітей зменшується [1, 3]. Так, у 2007 - 2008 навчальному році було зафіксовано 42,7% здорових дітей, за 2008-2011 рр. кількість практично здорових дітей не перевищує 35%. Тому головним завданням у діяльності сучасних освітніх навчальних закладів повинно бути збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у вчителів, учнів, студентів та їхніх батьків.

Тема охорони здоров'я учнів та студентів є предметом вивчення лікарів, педагогів, психологів, соціологів тощо. Розв'язання соціально-економічних проблем, досягнення попереджувального розвитку загальноосвітньої та професійної школи можливе за умов збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління. Саме тому необхідно створювати нові технології щодо формування здорово-

го способу життя, підвищення рівня самозберігаючої поведінки у дітей, підлітків, студентської молоді тощо. Однак зміст діяльності освітніх закладів щодо збереження здоров'я молодого покоління в основному складають лікувально-профілактичні та інформаційно-просвітницькі заходи, які не завжди дають бажаних результатів, тобто така діяльність має здоров'язберігаючий характер.

Сучасним навчально-виховним закладам необхідна концепція здоров'яформуючої освіти, в якій процес формування здоров'я повинен розглядатися насамперед в плані реалізації зовнішніх соціокультурних умов життєдіяльності людини та в потребах щодо здоров'я як однієї з основних умов благополуччя та з урахуванням реалізації внутрішніх соціокультурних умов, тобто потреб та мотивів. Здоров'яформуюча діяльність розглядає здоров'я як вроджену біологічну характеристику людини. Здоров'я – це не тільки відсутність захворювань, а сукупність фізичного, психічного, соціального благополуччя населення [2, 4].

Здоров'яформуюча освіта – це педагогічний процес, який направлений на формування та розвиток усіх суб'єктів позитивної та стійкої орієнтації на збереження здоров'я як необхідної умови життєздатності.

В освітній практиці це може проявлятися у формуванні суб'єктів педагогічного процесу:

- у здатності до позитивного саморозвитку в різних життєвих обставинах, впевненості в собі, у розвитку почуття компетентності та власних цінностей;
- мотивації збереження здоров'я посередництвом установки на цінність власного здоров'я, набуття знань про своє здоров'я, вміння використовувати набуті знання протягом життя та власне у важливих життєвих ситуаціях;
- вміння підтримувати культуру здоров'я не тільки по відношен-

ню власне до себе та оточуючих, бажання зберегти, підтримати та примножити свій природний потенціал, гармонію особистості, готовність підтримати духовну рівновагу, здатність сприймати та створювати прекрасне.

Отже, основними принципами здоров'язформуючої освіти є системність, превентивність, міждисциплінарність, поетапне формування здорового способу життя, соціокультурна спрямованість особистості, здоров'язберігаюче середовище освітнього закладу та готовність педагога до здоров'язберігаючої діяльності.

Системність. Здоров'я є цілісним багатомірним поняттям. На стан здоров'я суттєво впливають біологічні, психологічні та соціальні фактори. Формування концепцій здоров'я повинне здійснюватися на основі взаємного поєднання медико-біологічних знань та орієнтації на людину як суб'єкту діяльності.

Превентивність. Створення превентивної педагогіки дозволить попередити можливості педагогічних відхилень та знаходити засоби щодо їх усунення. Сутність принципу превентивності полягає у вивченні причин, факторів, закономірностей, тенденцій щодо відхилень поведінки молоді, використання методів його попередження та корекції, формування установок щодо здорового способу життя.

Міждисциплінарність. Поняття здоров'я активно розглядається у сучасних дослідженнях. Суть принципу міждисциплінарності полягає в тому, що здоров'я розглядається як складний багатовимірний феномен, що має гетерогенну структуру до якої входять різні компоненти та фундаментальні аспекти людського буття.

Поетапне формування здорового способу життя пов'язують насамперед з використанням знань про здоровий спосіб життя та профілактику захворювань, формування мотивації щодо здорового способу життя, са-

мовизначення особистості тощо.

На основі знань про оточуючу реальність у суб'єкта виникають певні стани, такі як тривога, хвилювання, сумніви, цікавість, радість, впевненість, насолода, спокій тощо, які представляють собою емоційну схильність до розвитку мотивації здорового способу життя.

Критерієм свідомого вибору здорового способу життя є орієнтація особистості на розвиток знань, умінь та навиків щодо збереження власного здоров'я та формування культури здоров'я.

Показниками соціокультурної спрямованості особистості є конкретизація життєвої мети, самоідентифікація, комунікативні вміння та навички, відношення до культурних норм, самозберігаюча поведінка, яка відіграє важливу роль у формуванні позитивного відношення індивіда до здорового способу життя.

Під принципом соціокультурної спрямованості особистості розуміють процес формування системи мотивів, які орієнтують людину до здорового способу життя та визнання себе власним суб'єктом власного розвитку.

До здоров'язберігаючого середовища освітнього закладу відносять гуманістичну спрямованість емоційно-поведінкового простору, облік індивідуально-вікових особливостей, розвиток творчої діяльності, організацію лікувально-профілактичних та інформаційно-просвітницьких заходів; самореалізацію та самоствердження суб'єктів освітнього процесу, дотримання санітарно-гігієнічних норм, корекцію порушень соматичного здоров'я до якої входить комплекс оздоровчих та медичних заходів без відриву від навчально-виховного процесу, оздоровчу систему фізичного виховання, розробку та реалізацію навчальних програм щодо формування культури здоров'я та профілактики шкідливих звичок.

Сьогодні одним з важливих актуальних завдань педагогічної діяль-

ності є вміння педагога знайти підхід до вихованця, знайти шляхи до продуктивної взаємодії з ним. Викладач повинен вміти донести до вихованців суть цінності здорового способу життя, сформувавши у вихованців мотиви збереження та зміцнення свого здоров'я, створити такі умови навчання при яких кожний вихованець може стати суб'єктом власне своєї здоров'яформуючої діяльності, створити ситуацію успіху у вихованців щодо навиків власного здоров'я.

До основних технологій здоров'яформуючої освіти відносять: розробку та реалізацію міжвідомчої цілісної медико-психолого-педагогічної програми формування, організацію валеологічної освіти, розробку науково-методичного супроводу модульної системи навчання, організацію медико-психолого-педагогічного моніторингу здоров'я, індивідуально-диференційований підхід педагогів до вихованців, визначення індивідуального графіку навчання тощо.

Розробку та реалізацію міжвідомчої цілісної медико-психолого-педагогічної програми формування здоров'я на регіональному, муніципальному рівнях та рівні окремих освітніх закладів. Реалізація цілісної програми повинна розпочинатися з конкретизації поняття здоров'я як цінності навчально-освітнього процесу з врахуванням специфіки регіону, конкретного освітнього закладу.

Організацію валеологічної освіти, тобто неперервного процесу засвоєння цінностей та понять, напрямлених на формування навиків, умінь та відношень необхідних для усвідомлення та оцінки власного здоров'я, взаємозв'язку між ними, валеологічною культурою та здоровим способом життя.

Модульна технологія навчання позитивно впливає на викладачів. Вона дозволяє кожному вихованцю досягнути бажаних результатів за рахунок організації навчання індивідуально, парами чи в малих групах, індивіду-

ального темпу просування, саморегуляції навчальних результатів, змін форми спілкування педагога та вихованця тощо.

Організацію медико-психолого-педагогічного моніторингу здоров'я вихованців, педагогів та створення на його основі комп'ютерної бази даних. Спираючись на результати моніторингу, мети та завдання побудови здоров'яформуючої освіти необхідно розділити їх на загальні, стратегічні та приватні.

Індивідуально-диференційований підхід педагогів до вихованців пропонує наявність в освітніх закладах різних варіантів навчальних програм, матеріалів, посібників, літератури, які б сприяли індивідуалізації процесу навчання; постійний систематичний аналіз та оцінювання вихованців щодо програмного матеріалу, використання різних форм занять, сучасних методів та технологій навчання та перехід в умовах освітніх закладів до багатобальної системи оцінювання. Відсутність індивідуального підходу до навчання негативно впливають на розвиток особистості вихованців.

Таким чином, виходячи з вищевказаного, до організаційно-педагогічних умов здоров'яформуючої освіти відносять: здоров'я, створення образу здорової людини, стимулювання мотивації суб'єктів педагогічного процесу на саморозвиток культури здоров'я, забезпечення санітарно-гігієнічних умов навчального процесу, психолого-педагогічний супровід вихованців в навчально-освітньому процесі, соціально-психологічну підтримку педагога в процесі професійної діяльності, психолого-педагогічний супровід інформаційно-комунікативних технологій освіти та розробку та реалізацію комплексної програми здоров'яформуючої освіти.

Сьогодні оздоровлення життя нашого суспільства пропонує усвідомлення великої ролі освіти в утвердженні самоцінностей людської особистості, пріоритету загально-

людських цінностей тощо. Ось чому, серед проблем сучасної педагогічної науки особливу актуальність як важливу соціально-педагогічну складову набуває проблема розвитку та саморозвитку культури здоров'я вихован-

ців. Від її розв'язання залежать якість підготовки сучасних молодих спеціалістів, розвиток та використання інтелектуального потенціалу суспільства та його здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді: потенціал громади: Метод, матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд. Н.В. Зимовець; За заг. ред. Г.М. Лактіонової. – К.: Наук, світ, 2004. – С. 92–156.
2. Здоров'я – моя цінність: Метод, матеріали до тренінгу / Автор-упоряд.: О.М. Петрик; За заг. ред. І.Д. Звереві. – К.: Наук, світ, 2005. – 53 с.
3. Колбанов В. В. Валеология: основные понятия, термины и определения. – СПб.: ДЕАН, 2001. – 256 с.
4. Лекції з медичної біології: навч. посібник / В.О. Корольов, В.М. Яругін, В.В. Синельщикова та ін.: За ред. В.О. Корольова, В.М. Яругіна. – К.: Вища шк., 1993. – 175 с.
5. Моделювання та впровадження програм щодо формування здорового способу життя / Під заг. ред. І. Звереві та Г. Лактіонової. – К.: Наук, світ, 2000. – 59 с. – (Благополуччя дітей та молоді: можливості соціальної роботи (у рамках проекту «Соціальна освіта в Україні»). – К.: Наук, світ, 2000. – 59 с.
6. Медико-соціальні основи здоров'я. посібник / І.М. Маруненко, О.В. Тимчик. – К.: Вища шк., 2012. – 333 с.